

Suradnja odgojitelja i roditelja u poučavanju stranog jezika u ranoj dobi: put ka kompetentnom govorniku stranog jezika

LAURA BUTORAC¹, ESTER VIDOVIĆ²

¹ Uslužni obrt "Zvrk", Janka Polića Kamova 103, Rijeka, Hrvatska, laura.butorac123@gmail.com

² Učiteljski fakultet Sveučilišta u Rijeci, Sveučilišna avenija 6, Rijeka, Hrvatska, estervidovic@uniri.hr

Sažetak Učenje stranog jezika u ranoj dobi i implementacija stranog jezika u odgojno-obrazovnu skupinu dinamičan je proces koji zahtijeva holistički pristup. U radu se opisuje važnost i uloga odgojitelja i roditelja u kontekstu učenja stranog jezika u ranoj dobi i njihova međusobna suradnja u poticanju učenja stranog jezika kod djece rane i predškolske dobi. Opisuju se principi situacijskog učenja stranog jezika u institucionaliziranom kontekstu, kao i podrška takvom učenju u djetetovoj obitelji. Naglašava se važnost kontinuiteta učenja stranog jezika kroz odgojno-obrazovnu paralelu u svrhu podrške razvoju pojedinca u kompetentnog govornika stranog jezika u današnjem sve povezanim globaliziranim društvu.

Cljučne riječi: kontinuitet; odgojitelj; rano učenje stranog jezika; roditelji; suradnja

Uvod

U današnjem svijetu brzog napretka tehnologije u kojem se prostorne i vremenske udaljenosti premošćuju bez mnogo napora, vladanje stranim jezicima od iznimne je važnosti. Svijet postaje „globalno selo“ u kojem se, u svrhu poslovne, privatne, diplomatske i bilo kakve druge komunikacije, nameće imperativ služenja barem jednim svjetskim jezikom. Šarčević naglašava da u suvremenom društvu poznavanje stranog jezika uvelike olakšava snalaženje u karijeri te potiče formiranje pozitivnih stavova prema različitim kulturama i zajednicama (Šarčević, 2017). U tom kontekstu velika se pažnja pridaje učenju stranih jezika od najranije dobi.

Boras (2021) podržava stav eminentnih znanstvenika poput Wildera Penfielda i Erica Lenneberga o važnosti početka učenja stranog jezika unutar ključnog vremenskog okvira koji se proteže od rođenja do puberteta. Prema dokumentu Europske komisije *Language Learning at Pre – Primary School Level: Making It Efficient and Sustainable, A Policy Handbook* učenje stranog jezika u ovoj dobi prirodno je i lako (European Commission, 2011). Tijekom navedenog razdoblja dijete zahvaljujući plastičnosti mozga i fleksibilnom govornom aparatu bez napora podsvjesno internalizira strukture stranog jezika, posebice ritam, izgovor i intonaciju što rezultira izgovorom i intonacijom koji su vrlo slični izgovoru izvornog govornika (Kralj 2022; Prebeg Vilke 1991).

Kralj (2022) ističe još jednu prednost učenja stranog jezika u ranoj dobi, a to je brzo i učinkovito usvajanje raznovrsnih informacija. Osim toga, učenje stranog jezika u ranoj dobi pridonosi jačanju osjećaja osobnog identiteta i poticanja kognitivnog, društvenog i emocionalnog razvoja djeteta (Karlak, Varga i Ćosić, 2022) te razvijanju interkulturalne kompetencije (European Commission, 2020). Djeca u ovoj dobi, za razliku od odraslih, uče i istražuju bez napora. Motivirani svojom inherentnom znatiželjom za stjecanjem novih znanja i razumijevanjem svijeta posjeduju prirodnu sposobnost nenamjernog i spontanog učenja govora slušajući odrasle (Šarčević, 2017). Štoviše, ako se s učenjem stranog jezika počne u ranoj dobi, dijete je dulje vremena izloženo stranom jeziku i vjerojatnije je da će postići dugoročnije rezultate i razviti sposobnost učenja stranog jezika kroz cijeli život (European Commission, 2011).

Nameće se zaključak da je prijeko potrebno rano i predškolsko razdoblje iskoristiti za učenje stranih jezika. U ovom procesu ključna je uloga odraslih osoba s kojima je dijete u najbližem kontaktu, tj. odgojitelja, nastavnika stranog jezika i roditelja. Od velike je važnosti i pristup poučavanju stranog jezika koji bi trebao biti što bliži principima usvajanja materinskog jezika. S obzirom na nedostatak istraživanja koje se bave suradnjom roditelja i odgojitelja u ranom učenju stranog jezika na nacionalnom nivou, ovaj rad doprinosi proučavanju ovog vrlo važnog aspekta učenja stranog jezika u ranoj dobi.

Materinski i strani jezik

Učenjem jezika djeca razvijaju sposobnost da se njime adekvatno služe kao nužnim sredstvom pri oblikovanju poruka koje im omogućuju uspješnu komunikaciju s odraslima (Selimović i Karić, 2011).

Dijete svim svojim osjetilima nastoji replicirati informacije prikupljene iz okoline i tako konstruirati svoj govor (Kotarac, 2017). Djetetu je za razvoj govora potrebna neprestana stimulacija kroz modele govora osoba oko sebe.

Prema Nacionalnom kurikulumu za rani i predškolski odgoj i obrazovanje (2014) ključan aspekt društvenog okruženja uključuje kvalitetu konteksta govorne komunikacije jer djeca usvajaju jezike (materinski i strane) aktivnim angažmanom u jezično bogatom okruženju. *Materinski jezik* je jezik koji djeca usvajaju od svojih majki i bliskih osoba od trenutka rođenja (Kraš i Mlilichević, 2015) i koji postaje govornikov dominantan jezik u komunikaciji (Pavličević- Franić, 2005). Djeca obično počinju učiti *drugi jezik* i *strani jezik* kasnije u životu. Za razliku od drugog jezika koji djeca usvajaju u prirodnoj sredini gdje se taj jezik govori kao materinski, npr. kada hrvatski imigranti u UK spontano uče engleski jezik kao većinski jezik zajednice s kojom Hrvati kao govornici manjinskog jezika imaju interlingvističke kontakte, *strani jezik* djeca uče u institucionaliziranom kontekstu, u kontekstu školske učionice ili predškolske ustanove, npr. kada hrvatska djeca uče francuski kao strani jezik u vrtiću ili školi (Medved Krajnović i Juraga, 2008). Institucionalno učenje stranog jezika u velikoj mjeri determinira formalan, strukturirani pristup jezičnom korpusu (Medved Krajnović, 2010). Ovakav pristup nije primjeren poučavanju stranog jezika djece rane dobi jer nije uputno djecu izložiti pritisku izražavanja na određenom jeziku, već je cilj potaknuti interes kod djece za druge jezike, pomažući im pritom uočiti specifičnosti tih jezika, kao i sličnosti s njihovim materinskim jezikom i dopuštati im izražavanje na jeziku kojeg odaberu (European Commission, 2011). U ovome radu fokusirat ćemo se stoga na suvremeniji pristup učenju stranog jezika u ranoj dobi.

Kako osuvremeniti implementaciju stranog jezika u odgojno-obrazovnu skupinu?

U Nacionalnom kurikulumu za rani i predškolski odgoj i obrazovanje, u daljnjem tekstu NKZRIPOIO (2014), ističe se da je najprikladniji pristup učenju stranog jezika u ranoj dobi *situacijski pristup*, koji omogućuje djetetu da se upozna, razumije i smisleno koristi stranim jezikom u raznovrsnim svakodnevnim aktivnostima i situacijama (Silić, 2007). U institucionalnom okruženju svaka rutinska situacija služi kao prilika za razvoj i usvajanje materinskog ili stranog jezika, ovisno o odgojiteljevoj motivaciji i kompetencijama (Silić, 2007). Ovakvo okruženje za učenje stranog jezika treba biti poticajno i treba se odvijati kroz igru i ostale svrhovite aktivnosti (NKZRIPOIO, 2014). Strani se jezik, dakle, integrira u svakodnevne odgojno-obrazovne aktivnosti vrtića. Velički ističe da djeca jezik uče aktivno, prvenstveno kroz govor (Velički, 2007). Važan aspekt situacijskog pristupa poučavanju stranog jezika je i razvijanje međukulturnog razumijevanja, kako s učesnicima u instituciji ranog i predškolskog odgoja i obrazovanja, tako i izvan nje (NKZRIPOIO, 2014). U kontekstu situacijskog pristupa učenju stranog jezika nisu predviđeni specifično oblikovani metodički postupci jer je fokus na širokoj lepezi raznovrsnih aktivnosti i situacija (NKZRIPOIO, 20142). Ovakvim pristupom djeci je omogućeno stjecanje sličnih ili barem usporedivih kompetencija u materinskom i stranom jeziku (European Commission, 2011).

Prema Šarčević metodika rane implementacije stranog jezika u odgojno-obrazovni rad predstavlja izuzetno složen proces te za je navedeni proces ključno da je odgojitelj - nastavnik stranog jezika vrstan pedagog, ali i stručnjak u području metodike učenja stranih jezika u ranoj dobi (Šarčević, 2017). Isključivo takav stručnjak može pomoći djetetu rane i predškolske dobi da se razvije u kompetentnog govornika stranog jezika u odrasloj dobi, tj. u govornika koji je ovladao jezičnim vještinama (slušanje, govorenje, čitanje i pisanje), suvereno vlada leksičkim i gramatičkim strukturama i tečno se služi stranim jezikom u različitim situacijama (Prebeg Vilke, 1991).

Uloga odgojitelja kod implementacije stranog jezika u skupinu

Sigurnost i kompetencije odgojitelja predškolske djece mogu značajno pridonijeti uspjehu usvajanja stranog jezika pružajući temelj za učinkovit jezični razvoj. Odgojitelj koji u skupinu implementira strani jezik mora vješto vladati stranim jezikom, najmanje na razini B2, onako kako je definirano u dokumentu *Zajednički Europski referentni okvir za jezike*, (European Commission, 2011). To je ključno za osiguravanje ispravnog jezičnog modela, učinkovite komunikacije i stvaranje optimalnog okruženja za usvajanje i razvoj stranog jezika kod djece rane i predškolske dobi. Kroz interakciju s odgojiteljem koji kompetentno koristi strani jezik, djeca su izložena pravilnom izgovoru, gramatici i bogatom vokabularu. Izražavajući se jasno i ispravno, odgojitelj pruža djeci kvalitetan model govora. Vrtići i odgojitelji imaju ključnu ulogu u poticanju djetetove vještine korištenja različitih jezičnih sredstava za komunikaciju i prilagodbe komunikacijskim scenarijima, kako unutar vrtićke sredine tako i u širim životnim iskustvima (Selimović i Karić, 2011). Osim jezičnih vještina, odgojitelj mora posjedovati i određene pedagoške vještine potrebne za rad s djecom rane i predškolske dobi te sposobnost promoviranja interkulturalnih vrijednosti putem poučavanja stranog jezika (European Commission, 2011).

Kako bi stvorio prirodno okruženje za učenje stranog jezika u ranoj dobi, odgojitelj može primijeniti sveobuhvatne strategije kao što je dosljedno uključivanje stranog jezika u dnevne rutine i aktivnosti: korištenje stranog jezika u svakodnevnim situacijama kao što su dolazak djeteta u vrtić i pozdravljanje s odgojiteljem i roditeljima, komunikacija na stranom jeziku tokom doručka i ručka u vrtiću, razgovori prije i nakon popodnevnog odmora (Silić, 2007).

Odgojitelji imaju ključnu ulogu u stvaranju poticajnog jezičnog okruženja u kojem djeca mogu sudjelovati u smislenim interakcijama za poticanje usvajanja stranog jezika. Stvaranje dobro strukturiranog okruženja s optimalnim poticajima ključno je za maksimiziranje djetetovih mogućnosti učenja u različitim situacijama. U tom je kontekstu uloga odraslih od vitalne važnosti jer bi trebali težiti izlaganju djece mnoštvu poticajnih situacija kako bi omogućili različita iskustva učenja (Silić, 2007). Izgradnja pozitivnih stavova prema stranom jeziku od velike je važnosti. Stvarajući poticajno okruženje

koje potiče djecu da istražuju i eksperimentiraju sa stranim jezikom, odgojitelj njeguje atmosferu u kojoj se djeca osjećaju ugodno verbalno se izražavajući, postavljajući pitanja i sudjelujući u razgovorima, što među ostalima promiče društvene i emocionalne vještine djece.

Uloga odgojitelja, pod utjecajem evoluirajućih perspektiva o razvoju djeteta, u stalnoj je mijeni. Odgojitelji se danas suočavaju s povećanim očekivanjima te se od njih zahtijeva veća fleksibilnost u obrazovnom pristupu i prilagodljivost individualnim potrebama, interesima, mogućnostima i uvjetima okruženja za učenje svakog djeteta (Krivec, 2022). S obzirom da je još uvijek malo kvalificiranih profesionalaca koji mogu kvalitetno poučavati strani jezik u ranoj dobi, postoji permanentna potreba za programima osposobljavanja ovih kadrova u svim zemljama Europske Unije (European Commission, 2011).

Uloga roditelja i suradnja vrtića i obiteljskog doma

Da bi se dijete razvijalo holistički, važno je u njegov razvoj uključiti obitelj (European Commission, 2011). Obitelj igra ključnu ulogu u poticanju jezičnog razvoja djeteta na više načina, prvenstveno pružajući djetetu prvo jezično okruženje. Ukoliko jedan ili oba roditelja dijele isti (materinski) jezik, a istovremeno govore strani jezik te ga koriste u svakodnevnoj komunikaciji s djetetom, oni uvelike doprinose djetetovom razvoju stranog jezika. Roditelji su ti koji pomažu djetetu odabrati strani jezik koji će učiti, pritom imajući u vidu da je znanje stranog jezika od nemjerljive važnosti u poslovnom i društvenom kontekstu (European Commission, 2011). Posjedovanje znanja stranog jezika pruža roditeljima priliku da svom djetetu olakšaju usvajanje stranog jezika na način sličan onome na koji usvaja materinski jezik. Dobrobit djece u 21. stoljeću zajednička je odgovornost roditelja, odgojitelja, učitelja i društva u cjelini. Imperativ je da se zajedno uključe u promišljeno razmišljanje i zajednički rad na uspostavljanju optimalnih uvjeta za poticanje sveukupnog razvoja djece predškolske dobi i promicanje ranog usvajanja stranih jezika (Silić, 2007). Kontinuirana izloženost stranom jeziku izvan odgojno-obrazovne ustanove učvršćuje ono što je naučeno unutar nje i omogućuje djeci da generaliziraju jezik u različitim kontekstima i situacijama.

Kako bi se stvorilo kohezivno okruženje za usvajanje jezika, vrlo je važna suradnja odgojitelja i roditelja. Redovita komunikacija između odgojitelja i roditelja može ojačati jezične vještine djeteta, budući da je strani jezik na taj način cjelovito implementiran u djetetovu svakodnevnicu neovisno o tome gdje ono u tom trenutku boravi, a na taj način stvara se nezamjenjiv kontinuitet u usvajanju stranog jezika. Kada roditelji i odgojitelji surađuju, oni djetetu osiguravaju dosljednu jezičnu izloženost kod kuće i u obrazovnom okruženju promičući učinkovito usvajanje stranog jezika. Odgojitelji trebaju kontinuirano komunicirati s roditeljima o napretku djeteta, međusobno razmjenjivati informacije o djetetovom napretku u stranom jeziku i savjetovati roditelje kako podržati djetetov jezični razvoj kod kuće (Gitsaki, 2014). Da bi dobili uvid u jezično napredovanje djece izvan predškolskog okruženja, odgojitelji mogu ponuditi roditeljima ispunjavanje upitnika. Time bi se mogle prikupiti informacije o djetetovu napretku, njegovim jezičnim vještinama i upotrebi stranog jezika kod kuće. Portfoliji koji sadrže uzorke djetetovih uradaka na stranom jeziku također pružaju uvid u djetetov jezični napredak, a ove uratke mogu pohranjivati i odgojitelji-nastavnici stranog jezika i roditelji (Ellis i Brewster, 2014).

Suradnja između odgojitelja-nastavnika stranog jezika i roditelja ima veliku važnost jer zajednički snažno utječu na motivaciju djece i učenika (Boras, 2021). Dosljedna suradnja pridonosi samopouzdanju djeteta u korištenju stranog jezika. Suradnički pristup pomaže u stvaranju poticajnog okruženja koje potiče jezično eksperimentiranje i komunikaciju. Komunikacija roditelja i odgojitelja potrebna je u ovom smislu, budući da oni dijele uvide o jezičnom razvoju djeteta i mogu identificirati područja u kojima je potrebna dodatna podrška. Time omogućuju sveobuhvatniji pristup usvajanju stranog jezika kod djeteta.

Odgojitelji i roditelji mogu također surađivati u dogovoru oko izbora strategija za promicanje jezičnog razvoja djeteta. Ovaj zajednički napor osigurava da su oba djetetova okruženja obogaćena materijalima i aktivnostima koje djetetu omogućavaju da cjelovito usvaja strani jezik.

Daljnja istraživanja važnosti suradnje odgojitelja-nastavnika stranog jezika i roditelja mogla bi ići u pravcu mogućnosti razvoja bilingvalnog govornika kao produkta ovakve suradnje. Galina Chirseva prikazuje analizu slučaja trojice dječaka ruskog govornog područja, čiji su roditelji u ranoj dobi (od rođenja i od šest mjeseci starosti) s dječacima uzastopno pričali na dva jezika (majka na ruskom, a otac na engleskom). Pokazalo se da su ovi dječaci, koji su bili rano izloženi engleskom jeziku, u dobi od 24. do 30. mjeseca razgovarali na engleskom jeziku na razini vršnjaka američke nacionalnosti, uz izuzetak izraženog ruskog naglaska (Chirseva, 2010). Ukoliko dijete koje usvaja strani jezik prema opisanom modelu pohađa i predškolsku ustanovu, još je više izloženo stranom jeziku i uspjeh u svladavanju stranog jezika jamačno će biti veći. Model sličan onome koji predstavlja Chirseva može zaživjeti i u instituciji predškolskog odgoja i obrazovanja. Ukoliko odgojitelji poučavaju strani jezik kroz timove od dvoje ljudi koji dijele istu odgojno-obrazovnu skupinu djece, moguće je rad organizirati po principu da jedna osoba komunicira s djecom na materinskom, a druga na stranom jeziku. Ovakav model zahtijeva dobru koordinaciju odgojitelja i razrađen pristup međudodnosu materinskog i stranog jezika (European Commission, 2011).

Važnost kontinuiteta i prijelaz u školu

Kako bi dijete koje uči strani jezik od rane dobi postalo kompetentan govornik stranog jezika u budućnosti, osobe iz djetetova okruženja trebaju ulagati kontinuirane napore. Te su osobe zaslužne za stvaranje okruženja zasićenog stranim jezikom u kojemu će dijete početi osjećati strani jezik sastavnim dijelom svojeg svakodnevnog života.

Ovaj kontinuitet u učenju stranog jezika ponekad je ugrožen, prvenstveno unutar ustanove za rani i predškolski odgoj i obrazovanje, koje su organizirane na način da se odgojitelji djece često mijenjaju. Kako djeca rastu, tako prelaze iz jaslčke u predškolsku skupinu, a neovisno o skupini u kojoj borave, često izmijene nekolicinu odgojitelja. Ovi prijelazi predstavljaju izazov u osiguravanju kontinuiteta pri usvajanju stranog jezika unutar same ustanove za rani i predškolski odgoj i obrazovanje. Imajući ovaj problem u vidu,

odgojitelji unutar ustanove trebaju komunicirati i surađivati kako bi osigurali dosljednost implementacije stranog jezika pri djetetovom prelasku u drugu skupinu ili pri izmjeni odgojitelja u istoj skupini.

Prijelaz djeteta iz vrtića u školu značajna je prekretnica u djetetovu životu. Ono se prilagođava na novo i drugačije fizičko okruženje, učitelje i nepoznate rutine, istovremeno se snalazeći u nešto drugačijoj društvenoj dinamici, sklapajući nova prijateljstva, dok se istovremeno prilagođava strukturiranom školskom okruženju. Prekidom učenja stranog jezika u ovoj dobi djetetu je lako taj jezik zaboraviti. Ovakve situacije najčešće se javljaju u slučajevima u kojima škola koju dijete pohađa nudi učenje stranog jezika različitog od onoga koje je dijete učilo u vrtiću.

Poboljšanje suradnje između predškolskih ustanova i škola ključno je kako bi se osigurao besprijekoran kontinuitet učenja stranog jezika započetog tijekom predškolskog razdoblja (Velički, 2007). Održavanje otvorene i redovite komunikacije između predškolskih i školskih ustanova može biti od velike koristi za osiguravanje dosljednosti u ciljevima i metodologijama učenja stranog jezika. Odgojiteljima i učiteljima treba osigurati mogućnost za održavanje zajedničkih, formalnih sastanaka na kojima mogu diskutirati, uz ostale aspekte prelaska djeteta iz vrtića u školu i o učinkovitim strategijama osiguravanja kontinuiteta u učenju stranog jezika. Cjeloživotno učenje jezika kako predviđa EU može funkcionirati samo ako postoji koherentnost i kontinuitet između različitih institucija i različitih sektora obrazovanja (Mackiewicz, 2002).

Suradnjom između vrtića i škola odgojitelji i učitelji stvaraju kontinuitet u usvajanju stranog jezika te osiguravaju lakši prijelaz iz jedne ustanove u drugu. Nadalje, uključivanje roditelja u proces suradnje jamči dodatnu podršku djeci pri usvajanju stranog jezika.

Umjesto zaključka

U suvremenom društvu sposobnost komuniciranja na više jezika sve više se prepoznaje kao resurs koji obogaćuje osobni i profesionalni razvoj pojedinca otvarajući vrata novim prilikama i perspektivama.

Djeca rane dobi s lakoćom usvajaju materinski jezik, a potom i uče strani jezik. Situacijski pristup poučavanju stranog jezika smatra se najprikladnijim za djecu proučavanog uzrasta jer se strani jezik u tom uzrastu uči aktivno i prirodno kroz svakodnevne aktivnosti u vrtiću, na sličan način usvajanju materinskog jezika. U ovom procesu vrlo je važna pomoć odgojitelja i roditelja, kao i njihova međusobna suradnja. Odgojitelj mora posjedovati određene jezične i pedagoške vještine te promicati interkulturalne vrijednosti. Uz podršku koje dijete dobiva u institucionalnom kontekstu, važna je i podrška roditelja koji djetetu pomažu učvrstiti znanje stranog jezika stečenog u predškolskoj ustanovi.

Prepoznajući značaj učenja stranog jezika u ranoj dobi, ovaj rad naglašava važnost suradnje odgojitelja-nastavnika stranog jezika i obitelji u procesu učenja stranog jezika u ranoj dobi. Ova suradnja može se postići i radom u timovima, kako u obiteljskom okružju, tako i u predškolskoj ustanovi (jedna osoba komunicira s djecom na materinskom, a druga na stranom jeziku). Ključno je prepoznati važnost stvaranja kontinuiranog i smislenog jezičnog okruženja koje potiče redovitu upotrebu stranog jezika među djecom te je u tu svrhu potrebno djetetov napredak u stranom jeziku pratiti i u daljnjem školovanju.

Ovaj rad naglašava i potrebu za osposobljavanjem odgojitelja-učitelja stranog jezika za poučavanje stranog jezika u ranoj dobi, prepoznatu i na nivou Europske Unije (osobito u području jezičnih vještina). Nadamo se da ćemo ovim radom potaknuti znanstvenike i praktičare na daljnja istraživanja koja bi se fokusirala na pružanje podrške ustanova za rani i predškolski odgoj roditeljima djece rane i predškolske dobi koji uče strani jezik od malih nogu.

Literatura

- Boras, M. (2021). Usvajanje stranih jezika u ranoj, predškolskoj i školskoj dobi. *Bjelovarski učitelj: časopis za odgoj i obrazovanje* 26(1-3), 87-92.
- Chirseva, G. (2010). Self-Interpreting by Bilingual Children. *Suvremena lingvistika*, 36(70), 173-193.
- European Commission (2011). Commission Staff Working Paper - European Strategic Framework for Education and Training (ET2020). *Language Learning at Pre – Primary Level: Making It Efficient and Sustainable – A Policy Handbook*. Preuzeto s education.ec.europa.eu/en/sites/default/files/document-library-docs/early-language-learning-handbook-en-pdf. (28.8.2024.)
- Ellis, G. i Brewster, J. (2014). *Tell it Again! The New Storytelling Handbook for Primary Teachers*. London: Delta Publishing.
- Gitsaki, C. (2014). *Current Issues in Early Years Education*. Cambridge: Cambridge Scholars Publishing.
- Karлак, M., Varga, R. i Ćosić, I. (2022). Kompetencije za poučavanje djece rane i predškolske dobi engleskom kao stranom jeziku. *Strani jezici*, 51 (1), 105-126. <https://doi.org/10.22210/strjez/51-1/5>
- Kotarac, P. (2017). *Razvoj govora*. Završni rad. Repozitorij Sveučilišta u Zagrebu, Učiteljskog Fakulteta u Zagrebu.
- Kralj, J. (2022). Učenje jezika kod male djece. *Varaždinski učitelj: digitalni stručni časopis za odgoj i obrazovanje*, 5(9), 61-65.
- Kraš, T. i Miličević, M. (2015). *Eksperimentalne metode u istraživanjima usvajanja drugoga jezika*. Rijeka: Filozofski fakultet Sveučilišta u Rijeci.
- Krivec, Z. (2022). *Stavovi odgojitelja o važnosti kreiranja poticajnog prostorno-materijalnog okruženja u jaslicama*. Diplomski rad. Repozitorij Učiteljskog Fakulteta u Zagrebu, Sveučilište u Zagrebu.
- Mackiewicz, W. (2002). *Lifelong Foreign Language Learning*. Preuzeto s https://www.researchgate.net/publication/268260818_Lifelong_Foreign_Language_Learning (17.11.2023.)
- Medved Krajnović, M. (2010). *Od jednojezičnosti do višejezičnosti: uvod u istraživanje procesa ovlađavanja inim jezikom*. Zagreb: Leykam International d.o.o.
- Medved Krajnović, M. i Juraga, I. (2008). Perception of Influence of Foreign Language Learning on Personality. *SRAZ* 53, 349-372.
- Ministarstvo znanosti, obrazovanja i sporta (2014). Nacionalni kurikulum za rani i predškolski odgoj i obrazovanje. Republika Hrvatska. *Narodne novine*. Preuzeto 28.8.2014., <https://mzom.gov.hr/UserDocImages/dokumenti/Obrazovanje/Predskolski/Nacionalni%20kurikulum%20za%20rani%20i%20predskolski%20odgoj%20i%20obrazovanje%20NN%2005-2015.pdf>.
- Pavličević-Franić, D. (2005). *Komunikacijom do gramatike: razvoj komunikacijske kompetencije u ranome razdoblju usvajanja jezika*. Zagreb: Alfa.
- Prebeg-Vilke, M. (1991). *Vaše dijete i jezik: materinski, drugi i strani jezik*. Zagreb: Školska knjiga.
- Selimović, H., i Karić, E. (2011). Učenje djece predškolske dobi. *Metodički obzori: časopis za odgojno-obrazovnu teoriju i praksu*, 6(11), 145-160.
- Silić, A. (2007). *Prirodno učenje stranog (engleskog) jezika djece predškolske dobi*. Zagreb: Mali profesor.
- Šarčević, I. (2017). *Metodika ranog učenja stranih jezika*. Preuzeto s https://www.academia.edu/34774868/METODIKA_RANOGA_U%C4%8CE_NJA_STRANIH_JEZIKA (4.12.2023.)
- Velički, D. (2007). Nova višejezičnost i učenje stranih jezika kao dio jezične politike. *Metodički ogledi: časopis za filozofiju odgoja*, 14(1), 93-103.